

Beheer damherten Amsterdams Waterleidingduinen

Rapportage 2017-2018

Waternet, juli 2018

Inhoud

	Samenvatting	3
1	Inleiding	4
2	Uitvoering beheer	6
2.1	Plaatsen hekken	7
2.2	Beheer binnen leefgebied	7
2.2.1	Actief beheer winter 2017-2018	7
2.2.2	Reactief beheer winter 2017-2018	8
2.2.3	Afzet geschoten damherten	9
2.2.4	Audit beheerproces	9
2.3	Beheer buiten het leefgebied	10
2.4	Afstemming binnen de regionale beheercommissie	10
3	Monitoring effecten van het beheer	12
3.1	Beheer binnen leefgebied	11
3.1.1	Populatieontwikkeling	12
3.1.2	Monitoring flora en fauna	12
3.1.3	Onderzoek damherten	13
3.2	Beheer buiten leefgebied	14
3.2.1	Verkeersveiligheid en overlast	14
3.2.2	Landbouwschade	15
3.3	Reacties uit de omgeving	16
3.4	Oostvaardersplassen	16

Samenvatting

De groei van de populatie damherten in de Amsterdamse Waterleidingduinen en omgeving leidde meer dan 10 jaar geleden tot een toename van het aantal aanrijdingen, schade aan de landbouw en overlast in de omgeving. Waternet heeft toen hekken geplaatst en de provincies Noord- en Zuid-Holland hebben een zgn. nulstandbeleid buiten het leefgebied van de damherten ingevoerd. Met het groeien van de populatie werd ook de schade aan de natuurwaarden in het gebied steeds zichtbaarder en de noodzaak om het aantal damherten te reduceren steeds groter. De partners in de regio tussen IJmuiden en Den Haag (beheerders en provincie) hebben het gewenste beheer gezamenlijk afgestemd in het Faunabeheerplan damherten 2016-2020. Begin 2016 hebben Gedeputeerde Staten van de provincies Noord- en Zuid-Holland ontheffing verleend om de damherten in de regio actief te beheren. Waternet heeft in maart 2016 een start gemaakt met het actief beheer in de Amsterdamse Waterleidingduinen. Conform de wens van de gemeenteraad heeft Waternet tevens met de vergunningverleners en handhavers van de provincie en de beheerder van de Oostvaardersplassen de kaders verkend waarbinnen het reactief beheer kan worden toegepast binnen de AWD en hieraan uitvoering gegeven. Jaarlijks rapporteert Waternet over de uitvoering en de effecten van het beheer in het afgelopen beheerjaar (1 april 2017 - 31 maart 2018). Deze rapportage 2017-2018 is de derde (de eerste twee rapportages zijn behandeld in de vergadering van de commissie financiën op respectievelijk 7 juli 2016 en op 22 juni 2017 en zijn te vinden op www.waternet.nl/awd).

De hoofdpunten uit deze rapportage zijn:

- De damherten en reeën in de AWD en in de andere delen van het leefgebied zijn op 21 en 22 maart 2018 geteld. De uitslag laat zien dat er in de AWD minimaal 3096 damherten en 1 ree leven.
- Het actief beheer is van 1 november tot en met 31 maart uitgevoerd. Er zijn 1440 dieren geschoten, hiervan zijn 113 dieren geschoten in de week na de telling.
- 14 damherten zijn vanwege slechte conditie geschoten. Daarbij is het [protocol reactief beheer](#) gehanteerd. Ook zijn er 17 dieren dood gevonden. Dit zijn lage aantallen voor een populatie van deze omvang in een winterperiode.
- De schade aan de natuurwaarden binnen de AWD is nog niet hersteld, omdat het aantal damherten nog niet is teruggebracht tot een aantal dat in balans is met de overige natuurwaarden. Er is een uitgebreid monitoringsprogramma opgezet.
- De hekken in combinatie met het nulstandbeleid buiten leefgebied hebben geleid tot een verbetering van de verkeersveiligheid in de directe omgeving van de AWD en afname van de meldingen van landbouwschade.
- In Zandvoort veroorzaakt een groep herten nog regelmatig overlast. De gemeente Zandvoort gaat als antwoord op een burgerinitiatief een tijdelijk hek plaatsen van ca. 700 meter lengte.

1 Inleiding

De damherten in de Amsterdamse Waterleidingduinen (AWD) en omgeving zijn al jarenlang onderwerp van gesprek. In 2016 was de damhertenpopulatie in 12 jaar tijd bijna vertienvoudigd. Dit heeft tot een aantal problemen geleid. In eerste instantie tot een toenemend aantal aanrijdingen en schade aan landbouw. Om dit tegen te gaan zijn o.a. hekken geplaatst en is in 2011 overgegaan tot uitvoering van een zgn. nulstandbeleid buiten het leefgebied van de damherten. Met het groeien van de populatie werd ook de schade aan natuurwaarden steeds zichtbaarder en de noodzaak om het aantal damherten te reduceren steeds groter.

In 2015 is door de partners in de regio het "Faunabeheerplan damherten in het Noord- en Zuid-Hollandse duingebied 2016-2020" opgesteld met daarin een onderbouwing van de noodzaak voor beheer van de damhertenpopulatie. Ook is voor dit plan een verkenning uitgevoerd van eventuele alternatieven voor afschot.

Op basis van dit Faunabeheerplan hebben Gedeputeerde Staten van de provincies Noord- en Zuid Holland begin 2016 ontheffing verleend om de damhertenpopulatie actief te beheren. In maart 2016 heeft Waternet een start gemaakt met het actief beheer. In 2016 en 2017 is gerapporteerd over de eerste twee beheerseizoenen.

Deze derde rapportage gaat in op de uitvoering van het beheer in de AWD van 1 april 2017 tot en met 31 maart 2018 en de monitoring van de effecten van het beheer.

Stand van zaken juridische procedures

Ontheffing Flora- en faunawet

De provincies Noord- en Zuidholland hebben de ontheffing Flora- en faunawet (Ffwet) op 9 februari 2016 verleend. De Faunabescherming, de Dierenbescherming en Stichting Herstel Inheems Duin hebben een beroepschrift ingediend. De rechtbank Noord-Holland heeft de beroepen tegen de Noord Hollandse ontheffing op 30 augustus 2016 afgewezen. Daarop is hoger beroep aangetekend door de stichting Faunabescherming en de Dierenbescherming bij de Raad van State (RvS). De rechtbank Zuid-Holland heeft op 27 december jl. de beroepen tegen de Zuid Hollandse ontheffing eveneens afgewezen. Er is hoger beroep ingesteld door zowel de Faunabescherming als de Dierenbescherming. Ook de Faunabeheereenheid¹ heeft hoger beroep ingesteld (omdat de grondslag verkeersveiligheid niet was gehonoreerd door de rechtbank), evenals de provincie Zuid Holland.

De RvS heeft de hoger beroepen tegen de uitspraken van rechtbank Noord- en Zuid-Holland gecombineerd behandeld. De hoger beroepen van de Dierenbescherming en de Faunabescherming zijn ongegrond verklaard, zowel voor Noord- Holland als Zuid-Holland. Daarmee blijven de verleende ontheffingen in stand en kan het afschot binnen het leefgebied blijven doorgaan.

Het hoger beroep van de Faunabeheereenheid en het incidenteel hoger beroep van de provincie zijn gegrond verklaard. Dit maakt voor de uitkomst weinig verschil, behalve dan dat het belang verkeersveiligheid ook in Zuid-Holland aan de ontheffing ten grondslag mocht liggen. Dit betekent De RvS heeft de hoger beroepen tegen de uitspraken van rechtbank Noord- en Zuid-Holland gecombineerd behandeld. De hoger beroepen van de Dierenbescherming en de Faunabescherming zijn ongegrond verklaard, zowel voor Noord- Holland als Zuid-Holland.

¹ De Wet Natuurbescherming kent de Faunabeheereenheid (FBE) een coördinerende rol toe bij het planmatig beheer van diersoorten en de bestrijding van schade aangericht door dieren, met als doel tot afstemming van faunabeheer in aangrenzende gebieden te komen. In het bestuur van de FBE in Noord-Holland worden de terrein beherende instanties vertegenwoordigd door Waterbedrijf PWN.

Daarmee blijven de verleende ontheffingen in stand en kan het afschot binnen het leefgebied blijven doorgaan. Het hoger beroep van de Faunabeheereenheid en het incidenteel hoger beroep van de provincie zijn gegrond verklaard. Dit maakt voor de uitkomst weinig verschil, behalve dan dat het belang verkeersveiligheid ook in Zuid-Holland aan de ontheffing ten grondslag mocht liggen. Dit betekent dat zowel in Noord- als in Zuid-Holland de belangen schade aan flora en fauna én verkeersveiligheid aan de ontheffingen ten grondslag liggen. Tegen de uitspraken van de RvS is niet opnieuw beroep of cassatie mogelijk.

Vergunning Natuurbeschermingswet

Op 9 februari 2016 heeft de provincie ook de vergunning Natuurbeschermingswet (Nb wet) verleend. Stichting De Faunabescherming en Stichting Herstel Inheems Duin hebben bij de Raad van State een beroepschrift ingediend. De Raad van State heeft op 18 januari 2017 de beroepen tegen de Natuurbeschermingswet afgewezen.

Overzicht procedures:

Ontheffing Ffwet

Voorlopige voorziening rechtbank NH:	afgewezen d.d. 10 maart 2016
Beroep rechtbank NH:	afgewezen d.d. 30 augustus 2016
Beroep rechtbank ZH:	afgewezen d.d. 27 december 2016
Hoger beroep NH (bij RvS):	afgewezen d.d. 20 december 2017
Hoger beroep ZH (bij RvS):	afgewezen d.d. 20 december 2017

Vergunning Nb wet

Beroep bij RvS:	afgewezen d.d. 18 januari 2017 (geen hoger beroep mogelijk)
-----------------	---

2 Uitvoering beheer

In het door de provincies vastgestelde Faunabeheerplan damherten in het Noord- en Zuid-Hollandse duingebied 2016-2020 is in kaart gebracht welke maatregelen er nodig zijn om de damherten in de regio tussen IJmuiden en Den Haag te beheren. In het faunabeheerplan is onderscheid gemaakt in:

- een 'leefgebied voor damherten': het gaat hier om (voornamelijk) duingebied, waarin zich een damhertenpopulatie kan en mag handhaven.
- een 'nulstandsgebied': het gaat hier om (voornamelijk) agrarisch en bebouwd gebied waar het damhert ongewenst is vanwege schadedreiging. In dit gebied is het streven een minimale stand (nulstand), net als in de bufferzones (aan de randen van het leefgebied waar dieren het gebied verlaten).

Ligging plangebied en leefgebied

De in het plan voorgestelde beheermaatregelen zijn:

- Handhaven en eventueel aanpassen van bestaande wildroosters en hekken.
- Actief beheer: beheerabschot binnen het leefgebied ter regulering van de stand.
- Reactief beheer: uit het lijden verlossen van zieke of gebrekkige dieren.
- Afschot in de bufferzones van het leefgebied en buiten het leefgebied

2.1 Plaatsen hekken

Waternet heeft het hekkenprogramma in 2013 afgerond. In 2016 heeft Waternet op verzoek van de gemeente Zandvoort twee extra inspringvoorzieningen gemaakt. Dit zijn plekken waar damherten die buiten het leefgebied lopen, het leefgebied weer in kunnen. Buiten de hekken vindt er een nulstandbeleid plaats (zie paragraaf 2.3).

2.2 Beheer binnen leefgebied

2.2.1 Actief beheer winter 2017-2018

Het actief beheer binnen het leefgebied heeft als doel om het aantal damherten te verminderen tot een aantal dat in balans is met de overige natuurwaarden en waarbij de kans op schade en overlast gering is. Het streven is een populatie van circa 1000 damherten voor de Amsterdamse Waterleidingduinen (AWD) en het Nationaal Park Zuid-Kennemerland (NPZK) samen (AWD 800, NPZK 200), die ook in de toekomst goed zichtbaar blijft. Naast het actief beheer gericht op het terugbrengen van de populatie zal het reactief beheer gericht op het voorkomen van onnodig en uitzichtloos lijden uitgevoerd blijven worden.

Van 1 november 2017 tot en met 31 maart 2018 is het actief beheer uitgevoerd in de regio Kennemerland. Waternet heeft 1440 dieren in de AWD geschoten. In het NPZK zijn 440 dieren geschoten. De FBE's leveren in de loop van het jaar een volledig overzicht van het afschot tussen IJmuiden en Noordwijk.

Veiligheid

De boswachters van Waternet voeren het beheer uit. Afschot vindt plaats in de wintermaanden (1 november tot en met 31 maart). De eerste jaren ligt de nadruk op vrouwelijke dieren. Deze dieren bevinden zich over het algemeen wat meer in het centrum van het gebied. Om confrontatie met bezoekers zoveel mogelijk te vermijden vindt actief beheer niet dichtbij de ingangen plaats en ligt de nadruk van het actief beheer op de gebieden in het centrum (een deel daarvan is afgesloten voor het publiek). In het weekend en in drukke vakantieperioden vindt er geen afschot plaats. De boswachters lossen alleen een schot als de veiligheid absoluut gegarandeerd is. Ze werken daarom in tweetallen, een boswachter en een buddy. De buddy assisteert vanwege veiligheid van het publiek en capaciteit bij de verwerking van geschoten dieren. De boswachters werken met een geluiddemper, waardoor de knal minder hard is, wat minder verstoring geeft voor mens en dier.

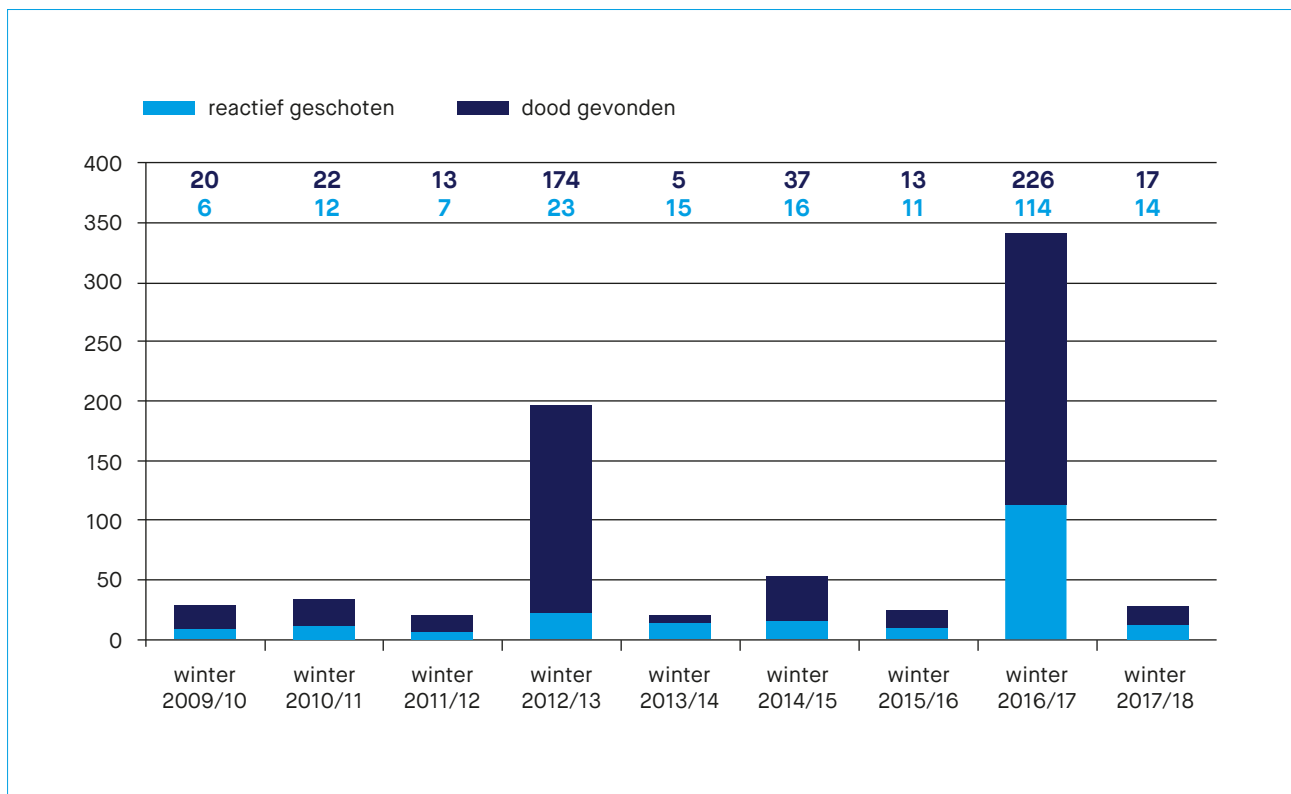
Registratie

Elk geschoten dier krijgt een nummer (label), dat de FBE verstrekt, en wordt opgenomen in het fauna registratie systeem van de FBE.

2.2.2 Reactief beheer winter 2017-2018

Het reactief beheer heeft als doel onnodig en uitzichtloos lijden van de damherten te voorkomen. In 2015 heeft Waternet voor de uitvoering van het reactief beheer een protocol opgesteld. Conform de wens van gemeenteraad zijn met de vergunningverleners en handhavers van de provincie en de beheerder van de Oostvaardersplassen de kaders verkend waarbinnen het reactief beheer in opgerekte vorm kan worden toegepast in de AWD. Waternet heeft uitvoering gegeven aan dit beheer, zodat in een vroegtijdig stadium dieren waarvan mag worden verwacht dat ze de winter niet overleven, uit het lijden worden verlost. Waternet blijft, naast beheer gericht op populatiereductie, inzetten op dit reactief beheer. Het weer in de afgelopen winter was normaal, in tegenstelling tot de twee zeer zachte winters hiervoor.

Er zijn 14 dieren uit het lijden verlost. Ook zijn er 17 dieren dood gevonden. Dit is minder dan de jaren hiervoor. De weersomstandigheden en de grootte van de populatie verklaren de verschillen tussen de jaren. Een iets kleinere populatie dan vorig jaar ging de winter in. Door het zachte weer tot diep in de winter en het aanwezige voedsel bleven de dieren in goede conditie. Toen eind februari de korte koude periode begon, konden de dieren die door hun opgebouwde reserves goed overbruggen.

Aantallen reactief geschoten dieren en dood gevonden dieren in de AWD (2009-2018)

'Onnodig en uitzichtloos lijden' betekent dat dieren blootstaan aan omstandigheden die hun natuurlijk aanpassingsvermogen overschrijden. Dat is bijvoorbeeld het geval bij ernstig voedseltekort, terwijl de vetreserves van het dier op zijn, of door verwonding. De lichamelijke conditie is dan zodanig dat het dier niet op eigen kracht en aanpassingsvermogen kan herstellen. Of een dier kan herstellen hangt niet alleen af van de lichamelijke conditie, maar ook van het voedselaanbod en de verwachte weersomstandigheden.

Waternet monitort continu de werkbaarheid van het protocol en evalueert deze in samenspraak met de coördinator faunabeheer, de dierenarts en de inspecteurs van de provincie. Om de controleerbaarheid achteraf mogelijk te maken registreert Waternet ook elk reactief geschoten dier in het registratie systeem van de Faunabeheereenheden. Het [protocol](#) is te lezen in het damhertendossier (www.waternet.nl\awd).

De inspectieronden door de boswachters en de dierenarts vinden plaats in de wintermaanden, waarbij zij gezamenlijk het protocol toetsen. Deze werkwijze leidt tot een goed inzicht in de conditie van de damherten, waardoor er tijdig en effectief opgetreden kan worden. Desondanks sterven er ook dieren op een natuurlijke wijze. Door de uitgestrektheid van het terrein is er geen garantie dat de beheerders elk dier in verminderde conditie vinden

2.2.3 Afzet geschoten damherten

Waternet heeft voor de verwerking van de damherten een contract afgesloten met een groothandel in wild en gevogelte in Amsterdam. Deze verwerkt het vlees en zet dit voor een groot deel af in de horeca en bij enkele poeliers in Amsterdam en in de omgeving rond de AWD. 20% is aan de voedselbank in Amsterdam geleverd. Het product is herkenbaar als hertenvlees uit de AWD.

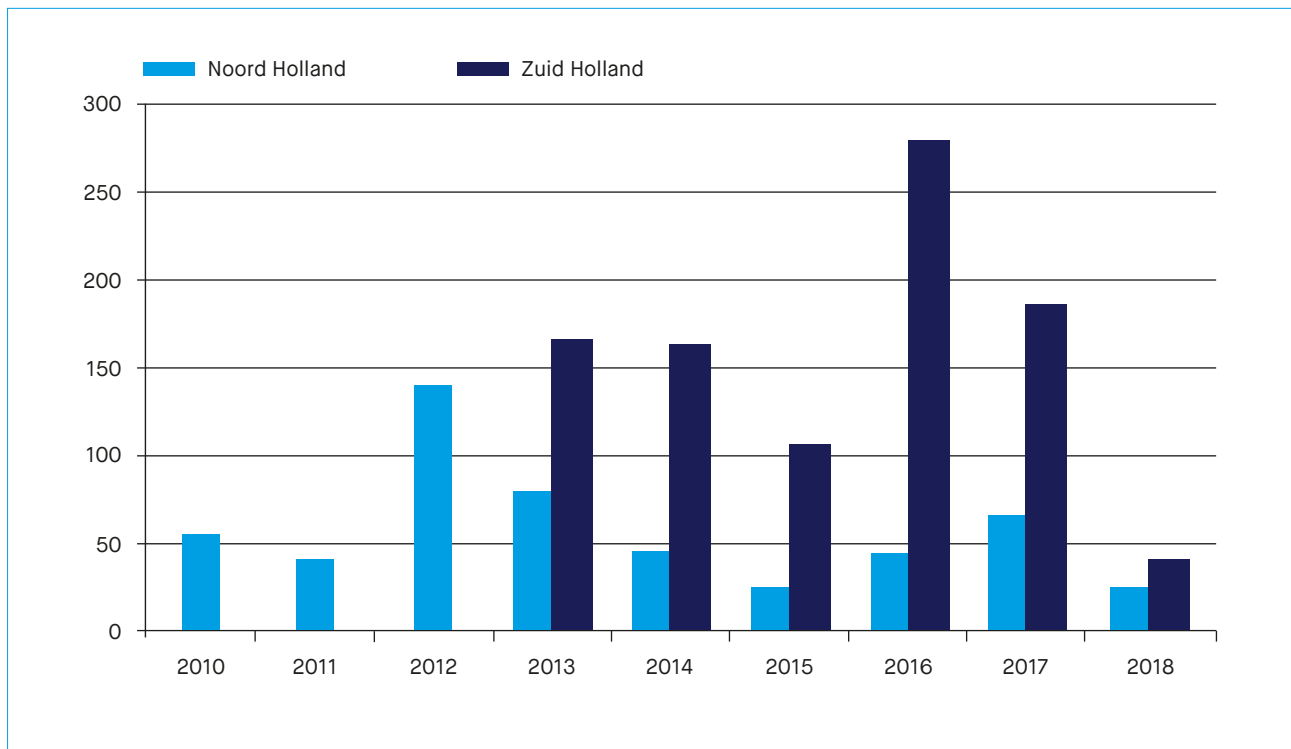
Van de 1440 geschoten dieren waren er 1363 voor consumptie geschikt en aan de groothandel geleverd. Zoals besloten tijdens de raadsbehandeling op 11 september 2013 (Gemeentebblad, Afdeling 3A, nummer 182/668) is het beheer uitgevoerd door professionals in dienst van Waternet. Ca. 2352 metingen zijn hieraan besteed. Conform de aangenomen motie Jager (725) is de uitvoering niet winst gedreven. De verkoop aan de groothandel heeft €50.000,- opgebracht. Het saldo besteedde uren – opbrengst verkoop is negatief.

2.2.4 Audit beheerproces

Om de kwaliteit van het beheerproces te borgen, heeft Waternet vorig jaar een interne controle van het administratieve proces laten uitvoeren. Dit jaar heeft Deloitte op verzoek van Waternet een externe controle/evaluatie uitgevoerd van de uitvoering van het damhertenbeheer. Hieruit blijkt dat het beheerproces op orde is. Enkele administratieve aanbevelingen uit het [rapport van Deloitte](#) om het proces te optimaliseren zullen worden uitgevoerd.

2.3 Beheer buiten het leefgebied

Afschot buiten het leefgebied (onder regie van de FBE) en in de bufferzones heeft als doel om een nulstand te handhaven buiten het leefgebied ten behoeve van de verkeersveiligheid en om schade en overlast te voorkomen. Tot nu toe trekken alleen mannelijke dieren het leefgebied uit en worden geschoten.

Afschot buiten leefgebied in Noord Holland en afschot buiten leefgebied en in de bufferzones in Zuid-Holland (tot en met 31 maart 2018)

2.4 Afstemming binnen de regionale beheercommissie

Er is een regionale beheercommissie ingesteld waaraan beheerders, provincies, FBE's, Wildbeheereenheid (zorgt voor coördinatie van de uitvoering van het beheer in een regio) en politie deelnemen. De commissie begeleidt de uitvoering van het beheer, de regionale telling en stelt de jaarlijkse uitvoeringsplannen vast. Zij monitoren de voortgang van het beheer, de populatieontwikkeling en de schadeontwikkeling.

Voor de AWD is het streven om de damhertenpopulatie in de beheerperiode 2016-2020 geleidelijk terug te brengen naar de streefstand van 800 damherten. Er kan aanleiding zijn om het beheer in de loop van het Fauna-beheerplan aan te passen. In overleg met de beheercommissie zal Waternet de provincie vragen de voorwaarden waarbinnen afschot mag plaatsvinden, indien nodig, aan te passen.

De uitvoeringsplannen worden jaarlijks geactualiseerd op basis van de laatste tel- en afschotgegevens.

In het eerste uitvoeringsplan is een indicatieve doorkijk gegeven voor de gehele beheerperiode. Daarbij is uitgegaan van de start van het actief beheer op 1 januari 2016. Omdat er op dat moment een voorlopige voorziening in procedure was, heeft Waternet de start van het beheer aangehouden en zijn er in de periode januari tot eind maart minder dieren geschoten dan gepland en is feitelijk gestart in november 2016. Daarmee loopt het beheer een seizoen achter op de oorspronkelijke planning van het faunabeheerplan. Door de uitgestelde start van het beheer is de populatie destijds toegenomen en de benodigde beheerinspanning is daarmee eveneens toegenomen.

Toelichting prognose Faunabeheerplan

De prognose in het beheerplan is een ruwe inschatting van de benodigde beheerinspanning. Nadrukkelijk is daarbij vermeld dat elk jaar bijstelling van het beheer noodzakelijk is op basis van de telresultaten. Dat de werkelijkheid nu afwijkt van deze prognose kent een aantal redenen, maar de belangrijkste is de latere start van het actief beheer.

In de prognose (bijlage 9) van het faunabeheerplan is uitgegaan van de start van het actief beheer op 1 januari 2016. In de eerste beheerperiode zou de vrouwelijke populatie damherten in de AWD met 900 dieren worden teruggebracht door het actief beheer. Door gerechtelijke procedures kon pas later worden gestart waardoor slechts 30 hinden zijn geschoten. Er zijn dus 870 hinden meer de zomer in gegaan dan gepland. Deze hinden hebben voor circa 600 nakomelingen gezorgd. Uiteindelijk zijn we dus pas echt gestart met een populatie die bijna 1500 dieren groter was dan in de prognose was voorzien. Omdat de hinden elk jaar weer jongen produceren, vergt het inlopen van deze achterstand enkele jaren achtereen een veel grotere beheerinspanning dan oorspronkelijk gepland.

De beheercommissie acht het raadzaam om de ruimte die de vergunning biedt zo optimaal mogelijk te benutten om te voorkomen dat de beheerinspanning nog groter wordt. Om de streefstand te bereiken zal in de komende twee beheerperiodes ongeveer evenveel dieren geschoten moeten worden als in de afgelopen beheerperiodes.

3 Monitoring effecten van het beheer

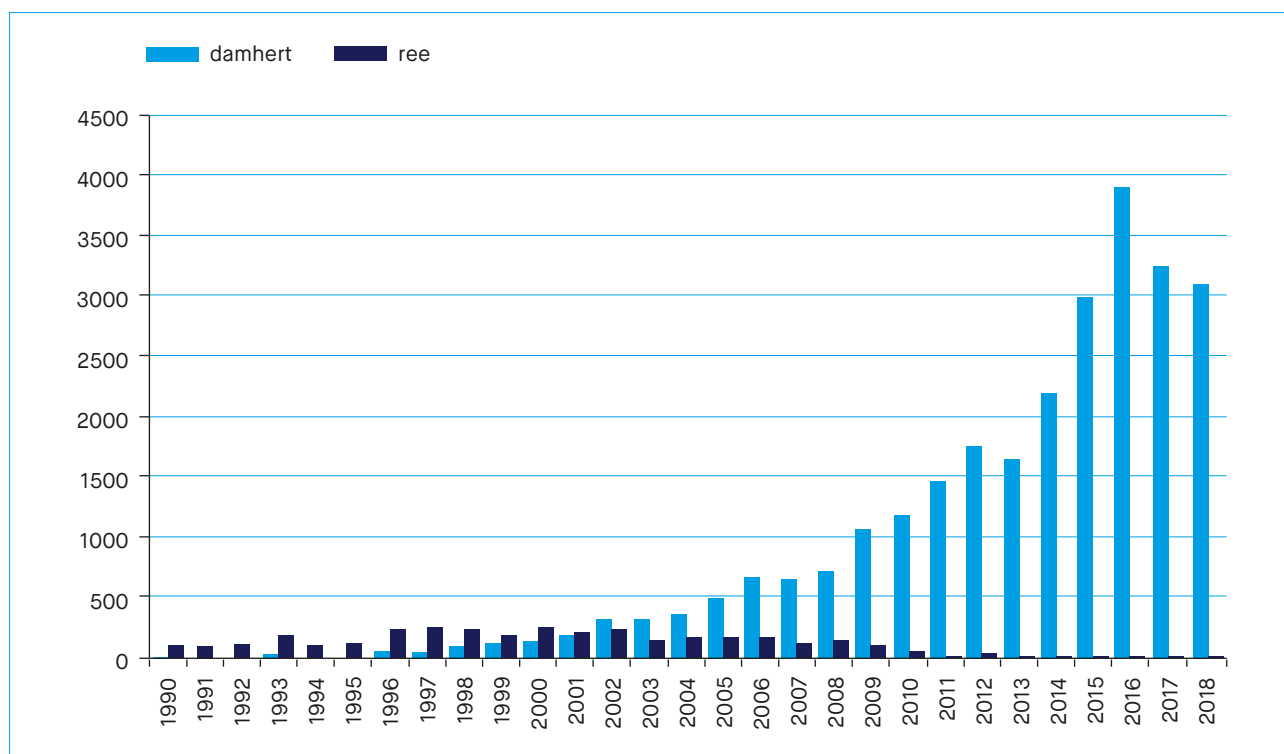
3.1 Beheer binnen leefgebied

3.1.1 Populatieontwikkeling

In de AWD vinden sinds 1990 tellingen plaats van de damherten. Dit gebeurt volgens de landelijk vastgestelde methode, ontwikkeld in overleg met Alterra. Omdat de gehanteerde telmethode in al die jaren dezelfde is geweest, geeft de trend een betrouwbaar beeld van de ontwikkeling van de populatie. De populatie groeide tot en met 2016 met gemiddeld 20% per jaar en er was nog geen zicht op stabilisatie. Dit jaar is de tweede telling na een volledig beheerseizoen (van november tot en met maart). De groei is tot staan gebracht en de populatieomvang is iets verder teruggebracht.

Op dit moment leven er in de AWD minimaal 3096 damherten. Een kleine driekwart van de populatie bestaat nog steeds uit hinden en kalveren. Na 2 beheerseizoenen is het aantal hinden wel afgenomen waardoor er komend jaar ook minder kalfjes geboren gaan worden.

Het ree is inmiddels vrijwel verdwenen uit de AWD. Er is er slechts 1 geteld in 2018, terwijl er midden jaren negentig ca. 250 dieren aanwezig waren.

Populatieontwikkeling damhert en ree (1996-2018)

3.1.2 Monitoring flora en fauna

In 2015 hebben diverse landelijke kennisinstellingen de effecten van de damherten op de biodiversiteit onderzocht (Floron, De Vlinderstichting, EIS (European Invertebrate Survey) Nederland, Zoogdiervereniging en Unie van Bosgroepen). Daarbij is vooral een vergelijking gemaakt tussen de AWD en het naastgelegen (en vergelijkbare) Nationaal Park Zuid Kennemerland waar een veel kleinere populatie damherten leeft. De onderzoeken tonen aan dat de hoge graasdruk van damherten in de AWD negatieve effecten heeft op de biodiversiteit van het gebied. Zie het damhertendossier op www.waternet.nl/awd voor alle onderzoeksgegevens die tot nu toe verzameld zijn.

Samengevat komt het erop neer dat:

- Er een negatieve invloed is op vooral bloemplanten, daarbij gaat het niet alleen om zeldzame planten, maar ook om algemene soorten die cruciaal zijn als waard- of nectarplant voor insecten;
- De struik- en jonge boomlaag in duinbossen zwaar lijdt onder de vraat van damherten;
- De Europese Natura 2000-instandhoudingsdoelstellingen onder druk staan. Dit uit zich met name in de 'duingraslanden' en in de 'duinbossen'. Dit zijn de Natura 2000 habitattypen H2130 'Grijze duinen' en habitatype H2180 'Duinbossen'. Voor allebei geldt in het gebied een opgave voor uitbreiding (oppervlakte) en verbetering (kwaliteit). Vooral de kwaliteit van deze typen staat onder druk;
- De effectiviteit van met Europese subsidie genomen herstelmaatregelen door de damherten dreigt teniet worden gedaan.

De AWD verkeert momenteel ten opzichte van vergelijkbare natuurgebieden qua bloeiende planten in zeer slechte staat. Vanuit beheerdersperspectief beoordeelt Waternet de situatie als zorgelijk mede in het licht van de landelijk afnemende trend van de insectenpopulaties.

Het aantal damherten blijft de komende jaren nog hoog. Begin 2021 wordt de streefstand (800 damherten) bereikt. Herstel van de natuurwaarden kost tijd en zal niet meteen aantoonbaar zijn.

De monitoring bestaat uit de volgende elementen:

- Monitoring in het kader van (nationale) Netwerk Ecologische Monitoring (NEM) en het Natura 2000 beheerplan Kennemerland Zuid.
- Aan het einde van de beheerplanperiode worden de onderzoeken van Floron, De Vlinderstichting, EIS (European Invertebrate Survey) Nederland, Zoogdierverseniging en Unie van Bosgroepen uit 2015 herhaald. Daarvoor zijn monitoringsprogramma's uitgezet in samenwerking met de landelijke kennisinstellingen.
- Waternet blijft zelf onderzoeken uitvoeren naar de effecten van damherten; rapporten zijn te vinden in het damhertendossier.
- Monitoring/onderzoek is in gang gezet naar dagvlinders, vogels (o.a. nachtegalen). Ook worden planteninventarisaties nader geanalyseerd.

3.1.3 Onderzoek damherten

Het Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu (RIVM) doet onderzoek naar de rol van het damhert bij het voorkomen van enkele voor de mens besmettelijke ziektes die door teken worden overgedragen. Waternet en de beheerders van het Nationaal park Zuid Kennemerland hebben daarvoor onderzoeksmonsters van geschoten dieren aangeleverd.

Het gaat om Anaplasma, Babesia en het teken-encefalitis. Dit laatste is niet aangetroffen. Van de eerste twee genoemde ziektes bleken damherten drager te zijn, waarbij het opvallend was dat de besmettingsgraden in de AWD beduidend lager waren dan in het NPZK. Daarvoor is nog geen goede verklaring gevonden.

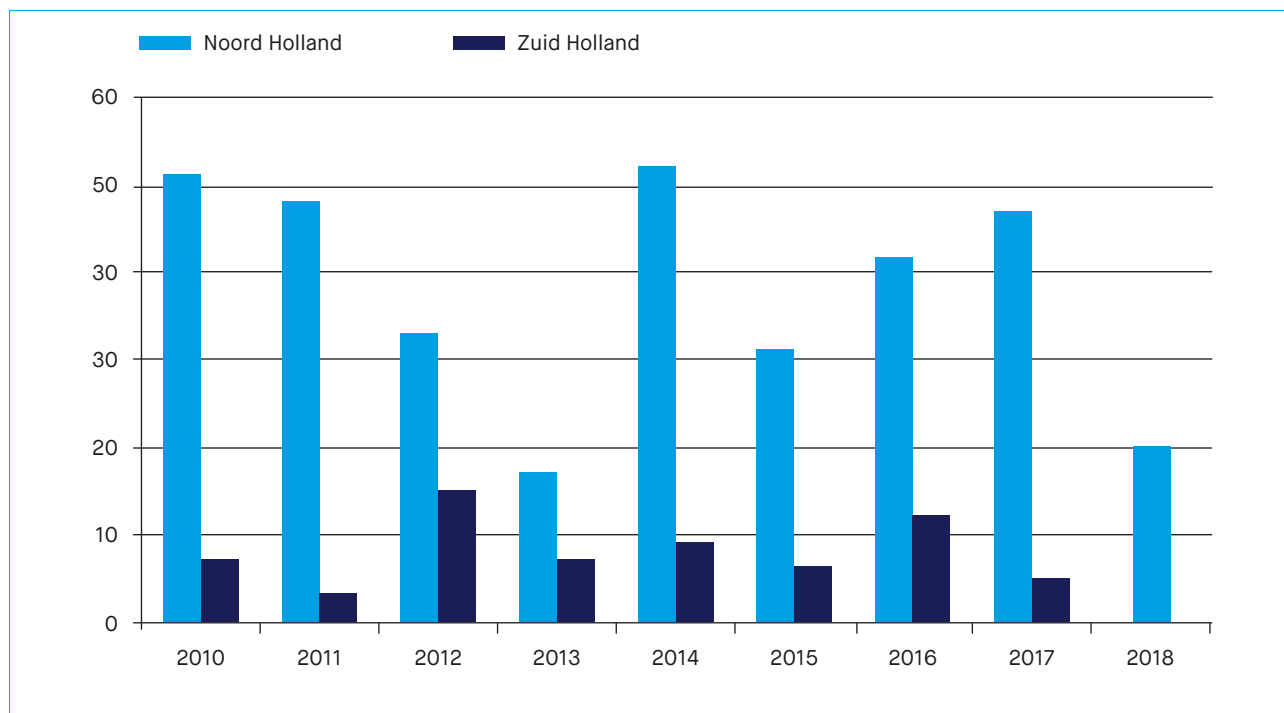
De universiteit van Utrecht doet onderzoek naar het voorkomen van structurele stress bij herten. Waternet levert een bijdrage aan dit onderzoek. De eerste resultaten laten zien dat met een afname van de populatiedichtheid de indicatoren voor langdurige stress ook omlaag gaan. Dit geeft ook aan dat het actief beheer op zich geen langdurige stress lijkt te veroorzaken (Lesscher et al., nog niet gepubliceerde resultaten, Universiteit Utrecht).

3.2 Beheer buiten leefgebied

3.2.1 Verkeersveiligheid en overlast

De damhertkerende rasters, in combinatie met het nulstandbeleid buiten het leefgebied, hebben geleid tot een verbetering van de verkeersveiligheid in de directe omgeving van de AWD. Dit blijkt uit de evaluatiegegevens van de tot nu toe uitgevoerde maatregelen.

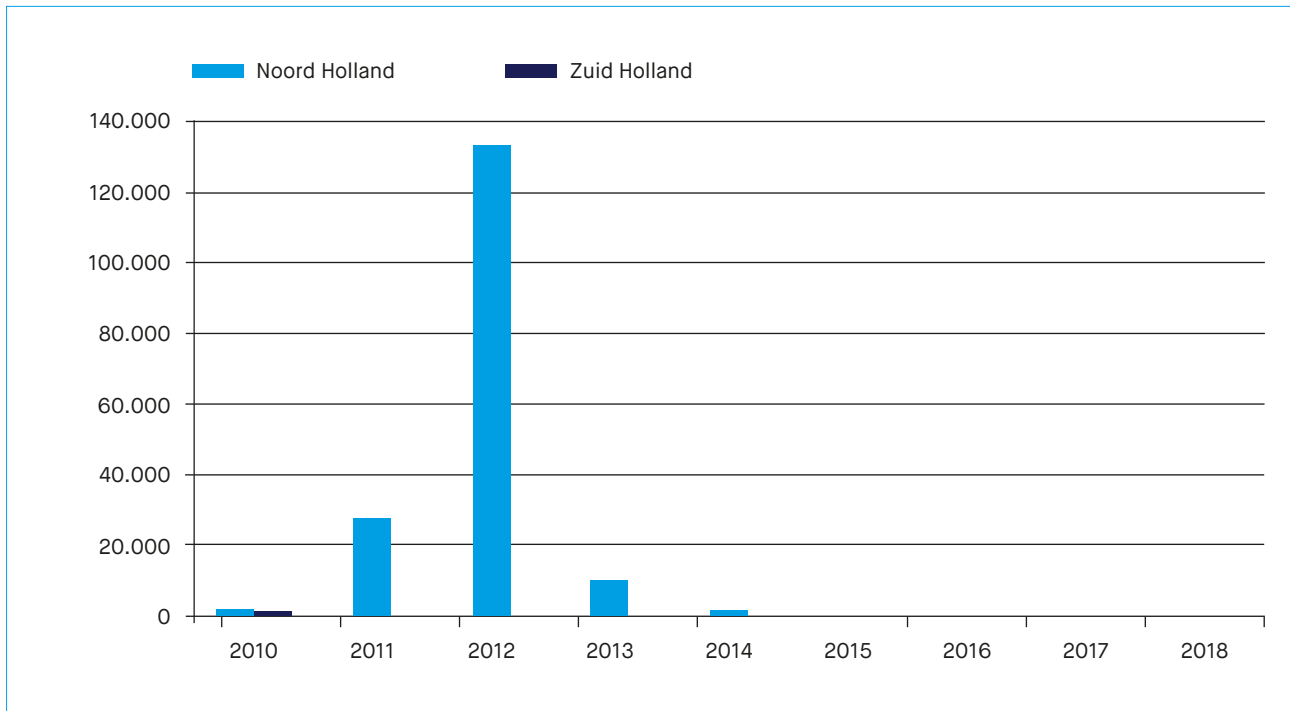
Het aantal aanrijdingen in andere delen van regio is echter nog wel substantieel. Het grootste aantal aanrijdingen vindt plaats rondom het Nationaal Park Zuid-Kennemerland.

Aanrijdingen in Noord- en Zuid-Holland over de periode 2010-2018 (tot en met 31 maart)

3.2.2 Landbouwschade

De damhertkerende rasters in combinatie met het nulstandbeleid buiten het leefgebied hebben ook tot een vermindering van de gemelde landbouwschade geleid. Uit de schadecijfers van het Faunafonds blijkt dat agrarische bedrijven sinds 2011 geen noemenswaardige (bedrijfsmatige) schade hebben gemeld. In Noord-Holland is na een piek in 2012 de schade sterk gedaald. In 2015, 2016, 2017 en 2018 is er in beide provincies geen landbouwschade gemeld.

Landbouwschade in Noord- en Zuid-Holland over de periode 2010 - 2018

3.3 Reacties uit de omgeving

Waternet monitort de berichtgeving op sociale media. Op de Facebook pagina van Waternet zelf (facebook.com/amsterdamsewaterleidingduinen en facebook.com/waternet) zijn regelmatig vragen of opmerkingen geplaatst over het beheer van de damherten.

Na de uitspraken van de Raad van State hebben de landelijke en regionale media aandacht besteed aan de damherten in de AWD op televisie, radio en in dagbladen. Bezoekers in het duin stellen vragen over het actief beheer aan de boswachters en bij het bezoekerscentrum. Er zijn ook regelmatig vragen over de verkoop van vlees en geweien.

De groepen herten die regelmatig in Zandvoort lopen halen geregeld het nieuws. Ze veroorzaken overlast in het dorp. Een (kleine) groep mensen is bezorgd en wil voorkomen dat deze groepen herten wordt afgeschoten. In april 2017 is een burgerinitiatief is ingediend bij de gemeente Zandvoort waarin gevraagd wordt 600 meter extra hek te plaatsen. Dit om te voorkomen dat de dieren de AWD uitgaan en naar de bebouwde kom lopen via de zeereep. De gemeente heeft dit idee verder onderzocht. Er zijn in overleg met Waternet verschillende methoden getest om de herten binnen de AWD te houden zoals tegenhouden via een laser, via geurzulen, een "hondenbrigade" en het plaatsen van een 300 meter lang tijdelijk bouwhek. In het voorjaar van 2018 is besloten om een hek te plaatsen met een lengte van ca. 700 meter. Als de streefstand is bereikt wordt dit hek weer verwijderd.

Waternet houdt contact met de gemeente Zandvoort vanwege de overlast die de damherten veroorzaken binnen de bebouwde kom van die gemeente. Tezamen met Zandvoort en de overige beheerders wordt de vinger aan de pols gehouden en vindt overleg plaats over de beste aanpak.

3.4 Oostvaardersplassen

Op verzoek van Gedeputeerde Staten Flevoland heeft de Begeleidingscommissie beheer Oostvaardersplassen² in april 2018 een integraal advies uitgebracht over de toekomst van de Oostvaardersplassen. Een belangrijk onderdeel van het advies betreft de toekomst van de grote grazers. Het voorstel is om de aantallen grote grazers te verminderen. De commissie heeft hierbij gezocht naar een acceptabele begrazingsdruk die passend is voor de Natura 2000 doelen, die voorkomt dat er wintersterfte onder de grote grazers ontstaat door voedseltekorten en die ruimte geeft aan de ontwikkeling van vegetatietypen en vegetatiestructuren. Provinciale Staten van Flevoland hebben op 11 juli 2018 de adviezen van de commissie overgenomen. Momenteel wordt nog gesproken over de wijze waarop de vermindering moet plaatsvinden. Besluitvorming hierover vindt naar verwachting eind september plaats. De wijze waarop de discussie zich ontwikkelt vertoont veel parallellen met de manier waarop dat in het Amsterdamse dossier is gegaan.

² Commissie bestaand uit: Drs. P.L.B.A. (Pieter) van Geel, voorzitter, P.J.M. (Patrick) Poelman. Dijkgraaf Hoogheemraadschap Stichtse Rijnlanden, lid, Mr. M.J. (Hans) van der Vlist, oud secretaris-generaal van het ministerie van VROM, lid.